

Ivica RAGUŽ

Teološki fragmenti II.

– Teološki niz Panni, Knjiga 9.,
Đakovo, 2017., 365 str.

»Teolog je prije svega šutljivi propovjednik jer on propovijeda pisanom, a ne izgovorenom riječju. Dakako, i pisana je riječ u teologa vrlo često također i izgovorena pred drugima, u prijateljskom razgovoru i druženju ili pak na određenim simpozijima, susretima i predavanjima. Zapravo, upravo je takva pisana riječ, koja je istodobno i izgovorena, naj snažnija i najistinskija, jer je 'propovijedana' teologija, teologija pred drugima i za drugoga, bilo da je pisana, bilo da je izgovorena.« Tim riječima Ivica Raguž otvara drugi svezak *Teoloških fragmenata*, odnosno svojih sabranih članaka, te time želi (ponovno) poslati svoje riječi u svijet. Posebnost toga sveska, uz to da donosi i dosad neobjavljene radove, novi su naglasci i pomaci, odnosno novo razdoblje autorova teološkoga stvaralaštva s kojim je ne samo pisao nego i u tome svesku smještao i raspoređivao plodove svoga teološkoga stvaralaštva. To novo razdoblje, kako stoji u uvodniku, posebno označava *dolor pectoris* – bol koja je autora dovela do još snažnijega duhovnoga traganja i teološkoga promišljanja. U svesku nalazimo 25 članaka, uz uvodnik i naznaku mjesta prvoga objavljivanja članaka. Članci su svrstani u dva područja: *Duhovnost* i *Kultura – znanost*.

Važno je primijetiti da se jedan članak, dosad neobjavljen, nalazi izvan tih područja i po redosljedu dolazi prvi, a nosi naslov *Bijeda današnje teologije – smjerokazi za novu teologiju – dijalog i pomirenje u Hrvatskoj*. Taj metodološki korak nipošto nije slučajna jer slutimo autorovu nakanu da nam ponudi možda najvažniji *predgovor* koji je ikad napisao, te ga stoga možemo čitati i kao uvodnik ne samo u ovo djelo nego i u čitav Ragužev teološki opus. Autor smatra da se stanje današnje teologije treba opisati kao stanje bijede: suhoparni radovi, *prericanje prerečenoga*, neozbiljno shvaćanje vjere i iščeznuće teoloških rasprava, a time i teoloških impulsa i gibanja u Crkvi te neozbiljno shvaćanje vjere. »Jednom riječju, Bog je prestao biti najozbiljnija stvarnost.« (12.) Đakovački dogmatičar posebno ističe tri razloga takvoga stanja. Prvi je naturalizacija teologije, čemu se treba suprotstaviti sviješću i zadivljenošću spram velike nadnaravne novosti vjere u Isusa Krista. Drugi je nemolitvena teologija, čemu se treba suprotstaviti uzdizanjem duše k Bogu u duhovnom ozračju sinovstva u Bogu. Treći je laicizacija teologije, koja opet dovodi do naturalizacije teologije, a zbog čega valja više i ozbiljnije prigrliti nadnaravni način življenja po evanđeoskim savjetima kao uvjet bez kojega nema istinske teologije. Autor je uvjeren da s takvim poticajima današnja bijedna teologija može postati nova teologija koja onda može dati svoj stvarni doprinos društvu. Nadalje u članku autor pokazuje

na koje sve načine teologija i Crkva mogu biti *korisne* današnjemu društvu, dakako, pod uvjetom da budu vjerne svojem nadnaravnom poslanju, odnosno da budu ponizne svjedokinje Božje nadnaravne novosti iz koje se onda zadobiva svjetlo kako govoriti o grijehu, svjedočiti o milosti, biti uvijek lojalan vlasti, ali istodobno živjeti kao stranci i kritični spram vlasti te tako preobražavati samo društvo.

Prvi tematski blok – *Duhovnost* – započinje teološkom analizom acedije kao složene duhovne bolesti bitno očitovane kao metafizička ravnodušnost. Od nje se razlikuje melankolija, i to po svojoj stvaralačkoj dimenziji, odnosno žudnji za stvaranjem, ali i žudnji za ljubavlju te za Bogom kao Odsutnim. Melankolija se zato najbolje očituje i pokazuje posebno plodnom u kršćanstvu, i to kao kristološka melankolija. Drugi članak prava je apologija kontemplativne dokolice u vremenu sveopćega aktivizma: »Želiš li istinski dokolice, moli, slavi sv. misu, slušaj, čitaj Sv. pismo, dobru knjigu i druži se s istinskim osobama. Više od toga nije ni potrebno.« (61.) U sljedećem radu autor izvodi duhovne poruke na temelju teologije vrata pokazujući da je upravo kršćanstvo bilo ključno za (zapadno) značenje i primjenu samih vrata. Uz vrata, autor s pomoću tema kucanja i ključeva vrlo živo opisuje odnose među ljudima, ali i između Boga i čovjeka. Četvrti je članak istančana analiza Kantove teorije molitve i kulta te Hegelove teorije kršćanskoga kulta i kritike protestant-

ske i katoličke liturgije. Na kraju autor uspoređuje ta dva sustava prepoznajući u njima važnost za teološko shvaćanje kulta i dijaloga općenito.

Nakon velikih filozofa Raguž prelazi na veliku mističarku Majku Tereziju te u članku predstavlja što zaista piše u objavljenim privatnim pismima te sveticice. Zorno pokazuje da su ona ne samo površno nego i posve krivo interpretirana u javnosti jer nisu predstavljena kao izraz mistike ljubavi Majke Terezije prema Kristu te njezine potpune posvećenosti Crkvi, iz čega i proizlaze njezina djela prema potrebitima. Uronjenost u mistiku čitatelja lijepo uvodi u sljedeći članak posvećen Mariji Bogorodici. U njemu može otkrivati što nam sve čuva i tumači ta, za teologiju nezaobilazna, najstarija dogma o Mariji iz Nazareta: od važnosti odmaka od krvnoga/rodbinskoga, odnosno jasnoga i uobičajenoga zbog vjere u Krista što doводи do revolucije u poimanju ljudskoga društva ako je ono sada utemeljeno na duhu, preko tematiziranja važnosti istine o Bogorodici protiv hereza i protiv zaborava Božjega realnoga zahvaćanja u ljudsku povijest pa sve do promišljanja Crkve kao majke Kristove, a kršćana kao *bogorodaca* koji u Mariji prihvaćaju uzor nasljedovanja Isusa Krista.

Sliku Crkve Raguž prepoznaje i u Mariji Magdaleni kojoj posvećuje zaseban članak. »Dok Toma gubi Boga jer želi samo duhovnoga Boga, Magdalena gubi Boga jer želi samo tjelesnog Krista« (141.) To je misao kojom se Magdalenu promatra kao onu po kojoj na

poseban način upoznajemo što znači vjerovati u Boga Isusa Krista, čeznuti za njim, ali i prihvatiti napetost vidljivoga i nevidljivoga Boga. Potom autor prelazi na temu *Gilbert Keith Chesterton o ženi* te zajedno s njim posebno hvali kućanski život kao mjesto vrhunske slobode, zatim pravilo da što su naravi više nespojive, osim na razini vjere, tim je bolje u braku te žene koje, za razliku od muškaraca, više stavljaju ljubav u središte te se pokazuju mudrima jer imaju cjelovit uvid u stvarnost, što im omogućava da u najobičnijem vide čaroliju.

Mučeništvo je jedna od vrlo važnih tema u Raguževu teološkom promišljanju. U svesku tako pronalazimo tri članka o toj temi. U prvom se ukazuje na krizu mučeništva (protestantizam, heroji ideologija, likvidna postmoderna), što je suprotno vjeri u Krista koja uvijek podrazumijeva mučeništvo. U drugom se članku upućuje na to da je mučeništvo izvrstan znak vjerodostojnoga nasljedovanja Isusa Krista. Ono uključuje i *mučeništvo smiješnim*, tj. ismijavanje kršćanina zbog njegove vjere, što je danas najrašireniji, ali posebno težak oblik mučeništva jer se mučenje događa, a mučitelj uopće ne želi biti protivnik. Analizirajući Hegelovu komičnu svijest i postmodernu kao njezin izraz, Raguž nas dovodi do konačne pozadine ismijavanja kršćanina: »Trajna odluka za neku misao ili neku osobu, koja zahtijeva angažiranost i potpunost cijelog ljudskog bića, jest predmet smiješnoga i ismijavanja.« (177.) Pred takvim mučenjem kršćan-

sko se svjedočenje poglavito temelji na odluci za drukčije (za objektivno, općenito, odnosno za Boga spram subjektivnoga) te na odluci za pojedinačno (za Isusa Krista, za crkvenost i za pojedinačnu kršćansku egzistenciju). U trećem članku autor se primiče mučeništvu pod vidom *inverzivne teleologije* (R. Spaemann) prema kojoj svrha nije više dinamizam koji čovjeka tjera izvan njega samoga, nego se svodi na samoočuvanje. Iako taj koncept ne odgovara posve kršćanskom shvaćanju mučeništva, ipak ukazuje na to da »kršćani nisu više spremni svjedočiti svoju vjeru, jer ne žele izgubiti svoju голу egzistenciju. (...) A takva Crkva, Crkva bez mučenika, ne bi bila više Crkva.« (197.)

Među redcima sljedećega članka, naslovljenoga *Susreti za sv. Pavlom*, osjećamo autorovu posebnu privrženost Pavlovim spisima. Ona ga dovode do uvjerenja da živjeti znači živjeti *kao da*: svećenik sam, ali trebam živjeti kao da nisam svećenik... Međutim taj *kao da* ne vraća čovjeka njemu samomu, nego ga oslobađa za Boga koji je jedini uvjet toga *kao da*. Tu su još promišljanja o moći koja se, s Isusom Kristom, pokazuje u nemoći, potom ona o poniznosti i crkvenosti, ali i vrlo jasno izlaganje pravoga sadržaja *biblijskog stereotipa* o ženskoj podložnosti mužu na način na koji je Krist podložan Ocu, a to znači na način ljubavi. Također drage mu teme askezu i mistiku Raguž u zasebnom članku razvija pod vidom njihove važnosti za školski vjeronauk jer se bez njih vjeronauk gubi u nebitnom.

Potom nas čeka dosad neobjavljen rad o sakramentalnoj teologiji Huga od sv. Viktora kojim ujedno ulazimo u teološki duh 12. stoljeća te upoznajemo ustanovu sakramenata protumačenu kroz poniženje, podučavanje i uvježbavanje. Kratkom bilješkom o frivolnom redovništvu Raguž upozorava da je moguće da se tamo gdje se očekuje ozbiljnost može događati posve suprotno, a to je krajnja neozbiljnost i površnost, te time zaključuje prvi dio knjige.

Drugi blok sabranih članaka, pod zajedničkim nazivom *Kultura – znanost*, započinje za naše prilike istodobno sveobuhvatnim i sržnim prikazom složene studije Charlesa Taylora *A Secular Age* te posebno njezinih nosivih pojmova, poput *nepropusnoga subjekta*, *isključivoga humanizma*, *unakrsnoga pritiska*, kao i jedne od temeljnih poruka, a ta je da se novovjekovno doba ne može razumjeti bez poznavanja kršćanstva. U članku *Teološko razmatranje grada* autor promišlja dvoznačnost grada u Bibliji i suvremenoj kulturi te skicira specifične dušobrižničke preduvjete za pastoral u gradovima. Odnos teološke antropologije i modernih znanosti tema je male studije naslovljene *Homo – Experimentum Coram Deo*. U njoj Raguž pokazuje da je sada trenutak da znanosti opet uđu u (po naravi ispaćen) dijalog s teologijom, da se počnu baviti teologijom i kritički promišljati njezine sadržaje. Teološku antropologiju pak poziva da dopusti da ju pouče druge antropologije, ali i da bude *antropologija šutnje*, koja čuva svjedočku dimenziju teologije i ne

pretvara se u dokazivačicu pred aporijama. Doprinos teološke antropologije znanostima autor posebno vidi u obrani humanizma ako svojim promišljanjima čovjeka ne promatra kao apsolutno mjerilo humanizma te ako ukazuje na pluralne dimenzije ljudskoga bića i na smislenost ljudske egzistencije kao takve. Također je vrlo važan doprinos teologije pozitivno vrjednovanje onih antropologija koje čovjeka tumače kao biće otvoreno novomu što, u konačnici, omogućuje čovjekovo određenje odnosom prema beskonačnoj cjelovitosti, odnosno *coram Deo*. Sljedeći članak, polazeći od činjenice da se kršćanstvo otpočetak poimalo kao alternativa religiji i filozofiji, pokazuje da je suvremena kultura alternativâ (više mogućnosti) i kultura alternativnoga (postoji dobro u sebi i vrjednute koje su nedodirljive) bitno uvjetovana kršćanskom vjerom (sekularizirane kršćanske ideje), te su zato izazov za znanost (znanost na razini religije, reduciranje čovjeka na jednu dimenziju), ali i pastoral (pastoral projekata, funkcionalni pastoral bez autentičnosti te malograđanski pastoral bez eshatologije).

Slijedi niz članaka iznutra povezanih tematikom sveučilišta i sveučilišne teologije. U prilogu *O »teoriji« i sveučilištu nekoć i danas* susrećemo apologiju teorije shvaćene kao bezinteresni uvid u zbilju kao takvu i zbog nje same po kojem čovjek ostvaruje svoju slobodu i ulazi u najintimnije zajedništvo sa zbiljom. Teorija tako čuva ljudsko dostojanstvo, a praksi omogućuje da bude

istinska praksa jer je vođena istinom. Institucija koja treba čuvati takvo razumijevanje teorije jest sveučilište. Iz toga proizlazi da se bez teorije ugrožava ideja sveučilišta, i to raznim interesima moći. Bastion te istine Raguž vidi upravo u sveučilišnoj teologiji, kojoj posvećuje sljedeći prilog. Sveučilišna teologija tuđinka je na sveučilištu ako je ona znanost vjere i Crkve. No, kao takva, upravo je bila pokretač ideje sveučilišta, odnosno znanstvenoga istraživanja (sekulariziranoga) stvorenoga svijeta te čuvarica filozofske biti sveučilišta – istraživanje znanja radi znanja. Danas je posebna zadaća sveučilišne teologije podsjećati znanost da iz vida ne izgube djelovanje (teologija kao najpraktičnija znanost ako je znanost Crkve) i ljubav (teologija kao znanost *suhumanosti*, poštovanja, poniznosti i podnošenja drugoga u ljubavi). U prilogu koji slijedi nastavljaju se autorova promišljanja o sveučilišnoj teologiji i sveučilištu s posebnim osvrtom na stanje teoloških časopisa u nas. Raguž ukazuje na to da je sveučilište osnovano kako bi omogućilo autonomiju i razvoj znanosti, ali se često događalo i događa se suprotno, i to pod pritiscima raznih interesa i moći. Zato su se znanosti, pa i teologija, počele razvijati izvan sveučilišta. Takve turbulencije ostavljaju trag i u teološkim časopisima, u kojima se zato primjećuje vladavina interesa, logika napredovanja, upitne kategorizacije i recenzije. Zato Raguž potiče teologe da se više bave teologijom zbog nje same.

Pretposljednji članak promišlja uzroke pojave fizičkoga nasilja među ljudima, pri čemu se posebno izdvaja pitanje moći. Nasilje se vidi kao izraz povrijeđene čovjekove želje za moći ili gubitka moći, stoga se razlikuje neopravdano nasilje (iz fiktivne povrijeđenosti koja ne želi različitost moći) i opravdano nasilje (iz stvarne ugroženosti neopravdanim nasiljem). Temeljni kršćanski izbor uvijek je izbor ljubavi jer nam takav put pokazuje Kristov primjer. Ali iz toga izbora razumije se onda i upotreba opravdanoga nasilja. Prema tomu za kršćane je apsolutni pacifizam neprihvatljiv. Nasilju muškaraca nad ženama, kao gorućem pitanju današnjega društva čiji bitan uzrok leži u relativiziranju muške moći u postpatrijalnom društvu, kršćanski lijek jest trojstveno razumijevanje moći, gdje se moć spoznaje kao participirajuća i dijaloška stvarnost. Također u navještaju se treba govoriti i o opravdanom nasilju pravnoga sustava te o *odvojenosti stola i postelje* kao načinima sprječavanja nasilja nad ženama.

Knjiga završava kratkom teologijom žrtve s ukazivanjem na njezino središte, a to je Kristova smrt na križu, protumačena u dvama vidovima. Najprije kao *victima* ako je, na tragu R. Girarda, razotkrila mehanizam stvaranja žrtava i besmislenost nasilja ne želeći novo nasilje i žrtve, nego ljubav i oprost. Potom i kao *sacrificium* ako je i više od onoga što nam je ponudila Girardova teorija žrtve, a to je da je Kristova žrtva, zapravo, Božja žrtva radi čovjeka koja uspostavlja novi odnos između Boga i čo-

vjeka: žrtva iz ljubavi donosi pomirenje čovjeka s Bogom, koje čovjek ne može postići svojim silama. Bog u Kristu pruža čvrstu nadu u pobjedu nad zlom poistovjećujući se sa svim nedužnim žrtvama u povijesti, pa tako i onim vukovarskim kojima je posebno posvećen posljednji članak knjige.

Započeli smo prikaz Raguževim ukazivanjem na bijedno stanje suvremene teologije te njegovim pozivom na razvijanje nove teologije. Važne sadržaje, lijepu formu i prikladnu metodu jedne takve teologije pronalazimo upravo u njegovim *Teološkim fragmentima*, čijega smo autora opet upoznali kao istinskoga teologa među filozofima i pravoga filozofa među teolozima. Zato se njegovi tekstovi odlikuju i snažnim nabojem za istinski dijalog te pozitivno vrjednovanje svega onoga što teologiji može i treba pomoći da bude obnovljena i osvježena misao o Bogu i čovjeku. *Teološki fragmenti* stoga su ne samo zbirka (ne)objavljenih članaka nego i uspjeti pokušaj da se duhovnost nađe među kulturom i znanosti te da se kultura i znanost nađu u duhovnosti. Stoga tu zbirku, kao i druge tekstove Ivica Raguža, preporučujemo ne samo za čitanje nego i kao jedinstveni poziv na napor osobnoga promišljanja, poštovanje prema Objavi i tradiciji te na ponizne i strastvene rasprave, što su sve preduvjeti ozbiljne teologije, a to znači i zrele vjere, ali i humanije znanosti.

Boris Vulić

Ivica RAGUŽ

Teološki fragmenti III.

– Teološki niz Panni, Knjiga 10., Đakovo, 2017., 386 str.

Teološki fragmenti III. deseta je knjiga u teološkom nizu Panni koja donosi sabrane članke Ivica Raguža, jednoga od najplodnijih i najistaknutijih hrvatskih teologa. Već u uvodu autor nam daje ocharavajući i često zaboravljeni opis teologije za koji, usudujemo se reći, mnogi teolozi nemaju *sensusa* i hrabrosti – šutljivost te sebe opisuje kao teologa koji odgovorno, strastveno, predano i ponizno šalje svoje riječi u svijet, prepuštajući Bogu da ih učini plodnima ili neplodnima za druge. *Teološki fragmenti III.* sadrže dvadeset članaka podijeljenih u dva dijela: *Filozofija* i *Društvo – politika*. Na kraju knjige nalazi se pregled mjesta prvoga objavljivanja članaka, osim jednoga koji do sada nije objavljen.

Prvi dio knjige, koji sadrži dvanaest članaka, autor započinje prijedlogom posve originalnoga odnosa između filozofije i teologije, gdje bi jedna drugoj trebale biti sluškinje kako bi ponovno otkrile svoju izvornu bit. Tim pojmom bi se, smatra Raguž, nadvladala postojeća indiferentnost. U tome su mu pomogla promišljanja Hansa Ursa von Balthasara koji razumije filozofiju kao *Seinsfrage*. Zanimljiva je metoda *pojašnjavajućega transponiranja* kršćanske teologije i *metoda proloma* s pomoću kojih je moguće opisati odnos teologije i filozofije. Vrlo dobro autor podcrtava i